

THE MORNINGS OF A NOVEL

Carmen Florea

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract. Alexandru George is a postmodernist Romanian writer whose main concern was to connect epochs through literature, innovating the classic style of a presumptive bored novelist, while bringing up specific techniques, such as the taste for intertextuality. The approach might appear challenging, if we reconsider the time his book, Early in the Morning, had been published, just a few years before the fall of the communism (1987), when any peculiar literary attempt could have been primarily rejected. However, he manages to project a canvas for rhetorical meanings and inner misunderstandings, though he advances a temerary plot, seen as a double construction. At first sight, two narratives develop, one of a child, subjected to a still idilic reality of a rural immemorial time, the other of a so-called foreign star, a sportman, one of the child's favourite detective-story character. The first one introduces his own world: some boys of his age, quite different – usual, almost creasy, stubborn, isolated – and other adults – his mom, the hostess and a few neighbours. The second protagonist takes us to the Western civilization, one with an English scent, but not good enough to cover the mystery of a forced and not a very credible murder. Behind or beyond, the imminence of the Second World War, the best reason to analyze innocent psychologies, some of the adults, most of the young ones, all of them unconscious of the big evil to come, though rather certain of it. The reader is fascinated by the sudden and delicate move from one topic to another, as well as by the beauty of the writing, the surprise element to be expected or the final deep thought. Sometimes you might be questioned about the unnecessary jokes, taken from a journal, other times you might feel the pages are preparing for something great which never comes up and a possible disappointment could arouse. However, it is nothing else but a special way to enable the observer have his personal conclusions, as the novel is also a monography of a past Romania, never to come back. Unfortunately.

Key-words: Alexandru George, postmodernism, intertextuality, short novel, childhood.

Publicat în 1987, la Editura Cartea Românească, romanul de 175 de pagini *Dimineața devreme* nu a fost fericit primit de critica predecembristă. Și în mileniul al III-lea, viziunea nu se schimbă deloc, spre aceeași cunoscută neîmplinire a autorului. Profesorul Mihai Zamfir consideră¹ chiar că este dintre acele lucrări care *nu îl califică drept romancier* pe Alexandru George. Interesează mai întâi aspectul literar și valoarea operei, prin raportare la anul publicării, când era recunoscută o cenzură dură.

La început, cartea este realmente fascinantă. Bine scrisă, jovială, pentru că are perspectiva unui narator subiectiv de 12-13 ani. Vârsta protagonistului nu este niciodată declarată, numai calculele matematice comparative, referitoare la cele ale unor parteneri de joacă ai băiatului, ne luminează. Se poate spune și de această dată, ca în majoritatea prozelor lui George, că sunt de găsit inserții autobiografice. Pretextul este cel al unei plecări de-ale copilului, în vacanță, la Pucioasa (pe atunci o localitate rurală, care îi sporește farmecul și pecetluiește atmosfera veselă de vacanță), cu mama sa, care avea nevoie de un tratament pentru reumatismul ce o încerca. Conflictul epic capătă substanțialitate prin invocarea iminenței Războiului, ceea ce alimentează impresia de monografie a țării dinaintea furtunii. Totuși, subiectul este privit cu detașare, poate tocmai pentru că de el este responsabil un narator-personaj copil, dar rămân neliniștile adulților, emulația din presă și norii negri pe care cititorul este imposibil să nu îi întrezărească.

Candoarea cu care niște tineri imberbi – naratorul, Coty, Spiridon, Mielu, Raul - discută despre situații mult prea serioase pentru vârsta lor este încurajatoare. Desigur, apropierea unui al doilea război nu mai poate șoca într-atât, după ce, nu de mult, familiile lor încheiaseră un altul. Chiar și așa, este de necontestat maturizarea precoce a celor mici și înțelepciunea cu care acceptă evenimente imprevizibile – plecări bruște la București, știri contradictorii la radio, amânări periculoase ale întoarcerii din armată ale unor frați mai mari, spionajul neoficial al celor care lucrau la Telefoane, nonșalanța cu care se împărtășesc toate veștile și, mai ales, lipsa temerii de orice. Justă constatare. La umbra unui război, ce ți-ar mai putea semăna panică?! Este un joc al minții, cu atât mai credibil, cu cât este așezat sub apanajul inocenței. Sub raport stilistic, organizarea materialului literar are o pondere semnificativă. Intenția de a crea o operă cu caracter postmodernist conduce spre schimbări delicate ale perspectivei narative și, implicit, ale personajelor. Un alt artificiu interesant, pe care îl vom fi găsit des la Alexandru George. În trenul

¹ Mihai Zamfir, *România literară*, nr. 41, 2012

care duce de la București la Pucioasa, copilul citește pe ascuns, spre a nu fi apostrofat de mamă, un număr al îndrăgitei reviste *Excentric-club*. Este participantul indirect la rezolvarea unei crime, cointerestat de finalitatea oferită de mintea scilpitoare a anchetatorului voluntar, personajul Percy Stuart. Ceea ce reușește George, verosimil, este excelenta dedublare. Rareori realizezi că Percy nu este naratorul-personaj al cărții. El însuși pare să trăiască uneori cu teamă această reușită, pentru că pe parcursul celor două narațiuni intersectate, ale micului bucureștean plecat în vacanță în Dâmbovița și ale sportmanului-detectiv angajat în soluționarea unui mister care îi amenință un prieten, apar rare și scurte treziri la realitate, care ne confirmă existența celor două planuri narrative: *Eu așa gândeam și probabil că și Percy Stuart făcea ipoteze asupra ciudatelor plimbări ale bătrânului...*

O interesantă formulă care aduce inedit în creația romanescă a lui Alexandru George o constituie anticiparea fiecăruia dintre cele cincisprezece capitole de câte un motto aparținând unor scriitori celebri, preluate fie din cărți semnate de aceștia, fie din opiniile lor critice. Ne reamintim cu plăcere de: Paul Valery, Robert-Louis Stevenson, Eugene Ionesco (incredibil introdus într-o apariție editorială din 1987!), Jules Verne, Jack London, Jorge Luis Borges, Arthur Conan Doyle (cum era de așteptat, într-o lucrare cu caracter polițist), Johan Huizinga, Thomas Mann, Stendhal, Edgar Allan Poe, Tolstoi, Gaston Bachelard și Ortega Y Gasset. Nu sunt fragmente luate la întâmplare, fiindcă amănuntul contează mai mult decât ne-am aștepta. Sunt mostre ale timpului dedicat de către scriitor formării unui bagaj intelectual personal incontestabil. Rămân chei ale comprehensibilității pentru scepticii care nu găsesc liantul între formă și fond, când se pune problema autenticității valorii la Alexandru George. O explicație pentru ceea ce i-a determinat pe unii critici să-l considere *erudit, scriitor total* (Mihai Zamfir).

În altă ordine de idei, se probează gustul postmodernist al autorului pentru intertextualitate. Intruziunile nu sunt fidele întru totul, spre a răspunde acestei cerințe elevate, dar finalitatea este atinsă. Romanul este cu atât mai susținut și mai dinamic, mai captivant pentru lector. Nu se poate spune că există o rigurozitate a formei, întrucât, e adevărat, majoritatea capitolelor alocă spații relativ egale atât narațiunii din prim-plan, cea a copilului, cât și celei – să o numim- secundare, a vedetei-detectiv Percy Stuart. Sunt însă și câteva capitole dedicate exclusiv uneia dintre povești. În plus, ceva mai mult de jumătatea cărții ocupă cele două perspective, și poate acesta ar fi un cusur, pentru că odată ce se finalizează această dualitate, dispare parcă și concentrarea propriu-zisă. Sau este numai falsă dezamăgire a cititorului.

Concret, primele opt capitole din totalul celor cincisprezece ne atrag atenția asupra paralelei. Celelalte șapte par a pregăti o altă prezentare la dublu, posibil anunțată de o altă lectură cu caracter polițist a băiatului – *Jim Blackwood Jockey* sau *Uciderea lordului Egware*, cartea Agathe Christie (în această din urmă exemplificare devenind interesante mai ales personajele feminine, Lottie Adams sau bătrâna ducesă de Merton), dar se renunță treptat la idee, fie pentru a se da crezare iminenței războiului și a importanței pe care ar putea să o aibă, fie pentru a se crea un efect de suprafață, de inculcare a celor citite anterior și de reflectare tardivă.

Narațiunea la persoana I are efectul scontat. Cititorul fidel al romanelor lui George - și nu numai - este captivat de frumusețea scriiturii. Ardoarea cu care se face trecerea direct la subiect este proprie autorului, care nu pare să fie presat de timp, în sine, ci de relatarea unor evenimente ce ar fi putut avea loc cândva, în propria-i existență: *Până în ziua plecării nu mai crezusem că o să părăsim în anul acela Bucureștii.*² Plasarea temporală este și ea promptă: *Nu izbucnise între timp niciun război și cu atât mai greu era de crezut că el se va declanșa în toamnă.* Și cu această ocazie și prilej constituit de a citi printre rânduri. Temerile bucureștenilor transferate chiar și copiilor, peisajul monoton și conștientizarea unei așteptări anunțate neoficial și nedorite. Incertitudinea personajului-narator, care o maschează pe cea însuși a autorului, este transferată parțial în plan filozofic, citat fiind Hegel, invocându-se *teroarea istoriei* și, am putea crede, ludic, menționându-se apariția lui *Napoleon intrând victorios în Jena*, încălecând un cal. Deopotrivă se poate sfida această impresie prin gândul ascuns al celui care apelează la acest subterfugiu, spre a se autoîncuraja și a prevesti un final fericit al eventualului război. Din primele rânduri ne refamiliarizăm cu tehnica detaliului, a lui George, dar care are unicul avantaj de a nu plictisi și de a oferi exact atât cât este nevoie, pentru elucidarea cititorului. Este descris ambientul specific oricărei plecări dintr-o gară și bucuria primară din ochii elevului de gimnaziu: *Era unul din motoarele Malaxa, recent puse în funcțiune; al nostru era absolut nou, lucios, proaspăt vopsit în roșu, strălucind de eleganță.* Apoi, brusc, parcă amintindu-ne de prezența în tren a lui Grigore Iuga, personajul rebrenienei *Răscoale*, asistăm inevitabil, în cadrul locvace specific românesc, dintr-un compartiment, la discuțiile aprinse ale călătorilor. Pentru cetățeanul secolului al XXI-lea, conversația banală a călătorilor de acum trei sferturi de veac are, practic, caracterul desprinderii unor pagini de istorie: *Noi avem interese cu nemții..., dar trebuie să ne ținem*

² Alexandru George, *Dimineața devreme*, Editura Cartea românească, 1987, București, pag.6.

alianțele tradiționale. Ele ne garantează frontierele... sau ...Războiul nu poate să înceapă, deoarece ar avea consecințe incalculabile!... dar și Alianța fermă dintre Anglia și Franța e o garanție a păcii, care descurajează orice agresiune. Nemții nu-și pot face de cap multă vreme, o să vedeți... Și America o să-și angajeze până la urmă cuvântul, vă garantez... Sunt cuvinte care prețuiesc mai mult decât zecile articole de ziar publicate în aceeași perioadă, pentru că oferă o reacție la cald a celor realmente implicați în viața de zi cu zi și în problemele ei, o dezbatere sinceră și nesperată, un feedback pe care nu îl poate egala condeiul niciunui ziarist mai mult sau mai puțin neinfluențat sau nemotivat de surse externe impuse, deseori independente crezului și voinței sale. Rămâne însă plasată în domeniul extraordinarului, incredibila înțelegere anglo-franceză, care sfidează legile timpului și mai ales pe cele nescrise, din punct de vedere moral, ale concurenței intelectuale, spirituale și practic ale celor două mari popoare.³

Trecerea de la un plan narativ la celălalt se face brusc, aproape fără o pregătire prealabilă. Sigur, aflăm că băiatul își propune să citească pe culoarul trenului *Crima din grotă*, fiind un fan declarat al publicației Excentric-club. Pentru verosimilitate, suntem puși la adăpost cu privire la *armamentul* ocazional al micului călător, spre a fi demn de o așa lectură detectivistă – *un pumnal pe care îl purtam.. la stânga, asemeni lui Chinqachgook⁴* - și de veșmintele purtate pe măsură – *uniforma de străjer*. Brusc, abia familiarizați cu atmosfera din tren, suntem martorii unei vorbiri directe străine de subiectul anterior: *Am nevoie de un apartament comod pentru câteva săptămâni*. În plus, vorbele rostite de personajul fictiv Percy Stuart, care era însoțit de fidelul și perspicacele său servitor, Bill, sunt transmise într-unul dintre birourile hotelului *Stefanie* din Abbazia, ceea ce amplifică interesul lectorului transportat inerent pe căile ferate române, undeva, spre Pietroșița, punct final al călătoriei, Pucioasa. După cazarea nu lipsită de emoții a turistului american – avea de acceptat un apartament liber care-i fusese închiriat unui turist dat dispărut, Aston Durand – și după ce, astfel intriga polițistă este lansată, revenim la fel de inopinat în... gara Titu, prilej pentru noi de reconturare a unor pagini monografice de altădată: aflăm despre *celebrele pateuri cu brânză ale lui Folas*, dar și de *femeile cu coșulețe de prune, de copiii care vindeau mere înfipte într-o crenguță subtilă de lemn descojit, ca smochinele înșirate pe sfoară*,

³ *Antanta cordială fusese reînnoită și consolidată de o manieră magnifică prin vizita pe care regele George al VI-lea al Angliei și regina Elisabeta o făcuseră la Paris, prima pe care suveranii englezi o întreprinseseră într-o țară străină după încoronare.* Alexandru George, *Dimineața devreme*, romanul citat, pag. 8.

⁴ Personaj îndrăgit din romanul *Ultimul mohican*, scris de Karl May

*de porumbelul fiert sau copt...*⁵ Este nedisimulată și bucuria adultului Alexandru George care se întoarce cu nostalgie într-un timp proiectat imemorial, dar și surprinderea noastră, care decupează stampe uitate, pe care numai recursul la memoria altora le poate înrădăcina în conștiința spirituală a celor interesați. La fel de abrupt, continuăm odiseea lui Stuart, hotărât să elucideze misterul morții prezumtive a seniorului Durand, dar și a salvării inculpatului nepot Artur, întâmplător un amic al său. Este un bun prilej pentru naratorul dedublat să se insinueze nedeslușit, indirect aprobând patima care îl cuprinde în momentul lecturii – *Și eu aș fi procedat la fel*, iar pentru scriitorul Alexandru George o oportunitate de a-și reetala talentul portretistic, deși, spre deosebire de alte proze, aici ne apare în niște limite parcimonioase: *La o masă de lângă fereastră, se afla Artur Durand, un tânăr frumos și distins, în etate de vreo treizeci de ani*⁶(portret fizic) sau *Bătrânul era din cale afară de zgârcit... Strânsese o avere de milioane, dar nu știa cum să trăiască* (portret moral).

Intertextualitatea deja probată este pusă față în față cu tiparul transtextualității. Narațiunea cu parfum polițist inclusă în cea propriu-zisă devine rampa de lansare a altor evenimente selectate din realitatea cotidiană, care numai teoretic par a nu avea legătură cu una dintre temele romanului prim, războiul. Folosindu-se ca artificiu de legătură un ziar (*Curentul*) lăsat pe o banchetă din tren, suntem puși la... curent cu un accident al ducelui Mussolini, provocat de coborârea neatență a unei scări în palatul Chigi.

În spirit ludic, o propoziție simplă – *Se terminase*, dar atât de bine găsită de autor, face din nou trecerea de la povestire – Artur Durand fusese arestat și acuzat de uciderea unchiului său, dat dispărut -, la narațiunea propriu-zisă, la sfârșitul călătoriei cu trenul. Saltul nu este lipsit de un oarecare sarcasm al celui obligat a se desprinde de ficțiunea autoindusă și coborârea în starea prozaică își capătă savoarea ei: *Într-adevăr, trenul se pregătea să intre în gara Pucioasa*. Ca pentru pregătirea unui nou început și drept eliberare de un preambul necesar – deși o călătorie, fie ea și cu trenul, presupune orice peregrinare a spiritului și a gândului, orice previziune sau avertizare asupra vreunei deplasări imaginare mult mai responsabilizate, în timp și spațiu -, devenim martorii unei descrieri dickensiene, de această dată, ceea ce reconfirmă flexibilitatea intelectuală a lui Alexandru George și pregătirea sa desăvârșită. Apoi, idilismul prelucrat în

⁵ Alexandru George, *Dimineața devreme*, romanul citat, pag.11.

⁶ Grație prieteniei declarate dintre protagoniști, cititorul are ocazia să determine și vârsta personajului-detectiv, Percy Stuart.

manieră proprie are farmecul său și ne teleportează, asemenea, spre prozele moderne, realiste, dar păstrătoare de elemente clasice, precum cele ale lui Mateiu Caragiale ori George Călinescu. Detaliile își au rostul lor, bine stabilite și îi trezesc îndoială celui care se simte atras de umorul fin al unor situații involuntar create. Intenția parodică pare să fie în măsură să încadreze întregul, tabloul rural idilic, așadar să nu fie catalogată drept purtătoare a vreunei nuanțe de pamflet autentic. Astfel, inducerea unor nume de personaje precum *coana Frusinica* ori *Spiridon*, care ne-ar putea angaja într-o *noapte furtunoasă*⁷ nu cadrează cu descrierea literară mai apropiată de secolul al XIX-lea englezesc (dar tot rural): *În spatele clădirii așteptau, cu caii moțând, vreo trei birji, singurele din oraș care, în alți ani, în timpul sezonului, nu pridideau să-și ducă clienții, aflați la suferință, la adresele cerute și să se întoarcă în grabă, pentru a-i transporta pe alții... Era o stradă liniștită, pietruită ca multe altele, dar nu pavată, prezentând pentru mine, ca o ciudățenie a locului, amănuntul că peste praful ei se turna periodic păcură.*

Un lucru este cert, acela că toate trecerile, rapide și subtile, de la un subiect la altul, de la o narațiune la cealaltă, se fac prin intermediul descrierii, ceea ce subliniază o tehnică sau o tactică folosite de Alexandru George, care se dovedește a deveni facilă și care nu are cum să dea greș. Elementele de portret, fizic sau moral, introduc matematic fie mici narațiuni captivante, fie dialoguri vivide, deseori acide, care au un rol definitiv în caracterizarea personajelor. Este o modalitate de a-l scuti pe autor – de această dată - de afirmații subiective și pe narator de a-și exprima indirect opiniile. Spiridon, fiul gazdei, *coana Frusinica*, amicul de vacanță al protagonistului-povestitor, *era un băiat de treabă, dar lipsit de orice fantezie și inițiativă, care... asculta și... accepta aproape orice propunere.* Întâlnirea cu un alt bucureștean apropiat ca vârstă (totuși, licean), aflat temporar în vacanță în același loc și având ascunsă rușine de a-și pregăti o corigență la geografie, Coty Vasilescu, este preambulul unor posibile aventuri, așa cum se recunoaște ulterior, în alte pagini, similare celor experimentate de Tom și Huck, personajele lui Mark Twain. Coty se prezintă ca aprig inamic al lui Spiridon, nu evită să îl pună în inferioritate și, dincolo de medierea simpatică a naratorului, Spiridon nu se dezice și își apără minusul pricinuit de anii fragezi. Îl invocă perpetuu pe *nenicul*, foarte probabil un frate mai mare și acreditat cu putere, de vreme ce era chemat la oaste.

⁷ Asocieria noastră face trimitere la comedia lui I.L. Caragiale cu același titlu – *O noapte furtunoasă*.

Metatextualitatea este parțial atinsă, deși nivelul este inferior celei așteptate, printr-un alt artificiu compozițional, foarte la îndemână. Spiridon este solicitat să citească din paginile revistei Excentric-club, cea în care se regăsea povestea polițistă ce îl absorbea pe străjerul nostru. La fel de elegant, George face trecerea obiectivizată către subiectul detectivist, spre încântarea vădită a cititorului, cel relativ satisfăcut de incursiunea rurală românească. Imediat, se produce revenirea la animozitățile copiilor și, mai ales, la tabloul de epocă: Pucioasa anilor interbelici, dar tot cu *izul obișnuit de sulf și iod*, atmosfera acum tristă a stațiunii, din pricina zvonurilor despre izbucnirea conflagrației mondiale. ...*În parc nu era aproape nimeni. Muzica militară era așteptată să-și înceapă programul...* Iată impresia că nimic nu mai funcționează, din cauza lipsei turiștilor – *Lăzi pentru sticle de bere stăteau goale aruncate în jurul chioșcului de lemn...* -, dar și posibilele repere autobiografice, concepute în aceeași notă dominant dezolantă: *Și terenul de tenis și cel de volei, care erau despărțite de o simplă plasă foarte înaltă de sârmă, erau goale. Porțile stăteau deschise vrainste...* Orașul, comuna de atunci, funcționa în limitele impuse unei localități obișnuite, nu ale unei stațiuni aflate în plin sezon, dar impresia de viață și de mers înainte se confirmă.

Notele autobiografice pe care le intuim își găsesc o posibilă confirmare indirectă într-un motto care preia o confesiune a lui Eugene Ionesco, un fragment de text, pentru a cărui includere într-un roman editat în 1987, nu ne-am ascuns uimirea⁸. Interesantă ne apare și dedublarea însăși a lui Alexandru George, dincolo de folosirea celor doi naratori în romanul său. Stilurile în care sunt scrise cele două povești sunt diferite, respectându-se genul: cel polițist și cel adresat (și) copiilor. Am putea fi lesne păcăliți, în privința unui autor comun, dacă ni s-ar prezenta separat ambele texte integrale. Și totuși, la o lectură comună, cea care ni se oferă, imprevizibilul este depășit. Un alt artificiu stilistic de care scriitorul este capabil și care asigură lectura pe nerăsuflăte a unei bune părți a cărții sale. Probabil că exercițiul, oricât ar părea de la îndemână, este greoi sau riscant, pentru că ultima treime a cărții își pierde din substanțialitate, cum am mai menționat. S-ar putea ajunge la concluzia că primele nouă capitole ar fi fost suficiente pentru garantarea unui succes unanim și pentru evitarea căderii în comun, cotidian. Numai că romancierul avea un plan bine stabilit, anunțat din primele rânduri, acela al prefigurării

⁸*Unde sunt eu, oare, căci nu pot fi eu cel pe care-l văd: deja cam borșos, puțin chel, acoperit de păr, cu transpirațiile mele, cu umorile de adult, ca un fruct copt, prea zemos, eu care aveam o oroare atât de mare de carnea gelatinoasă a femeilor și a bărbaților maturi!* – în Eugene Ionesco, *Prezent trecut, trecut prezent* și citat în romanul *Dimineața devreme*, de către Alexandru George, la pag.30.

spectrului războiului, ceea ce l-a împiedicat să fie lapidar, oportunist (să-și asigure exclusiv succesul rapid) și mai ales grăbit.

Dedublarea este trădată și în povestea din poveste, când Percy Stuart, personajul principal de aici, recurge la metoda travestiului, pentru a-i demasca pe făptașii potențialei crime și pentru a afla cât mai multe despre subiectul care îl interesa. Deși incursiunea noastră ar putea trece drept exagerată, la prima vedere, răspunsul vine prompt de la scriitor, care nu se abține să nu suprapună planurile, de această dată, în manieră confesivă: *Evident, posibilitatea deghizării este suverană în astfel de cazuri. Ea îți permite să-ți ascunzi adevărata identitate și să pătrunzi grație necunoscutului în orice taină. Din nenorocire, eu nu mă puteam deghiza în niciun fel...* Să nu mai menționăm tehnica detaliului și pe cea portretistică, pentru că, așa cum previzionam, punerea măștii este precedată de excelenta transformare a lui Stuart, după cum reiese dintr-un alt portret fizic reușit al autorului.⁹

La fel, alternarea persoanei I și a persoanei a III-a trece de bariera povestirii în ramă. Deseori, în narațiunea lui Stuart, naratorul subiectiv se obiectivează și nu mai știi dacă el este un personaj-narator sau dacă este supervizat de un altul, povestitorul obiectiv, care se joacă puțin cu aceste roluri. Dintr-un punct de vedere, abordarea prinde, pentru că sunt momente când este firesc să ni-l apropiem pe detectiv și să ne transpunem total în pantofii săi, dar sunt și situații când obiectivizarea îl poate pune în încurcătură pe cititorul abia obișnuit cu distribuirea atenției clar asupra a două subiecte, a căror decisivă delimitare o constituie tocmai perspectiva narativă: subiectivă la personajul-copil român și obiectivă în mica proză polițistă. Elementul insolit se face simțit prin portretizarea lui Mielu Tralala, evident, victima unei porecle, un alt copil atașat grupului eterogen deja constituit, cu un nume, iată, care spune totul: *Era considerat de cei mai mulți nebun... Umbla totdeauna neîngrijit, aproape zdrențăros; nu l-am văzut niciodată altfel decât în picioarele goale. Acum avea pe el o cămașă foarte decolorată, murdară, niște pantaloni ținuti de o singură bretea, cu un crac mai lung și unul mai scurt. Avea o privire ciudată, rătăcită și un fel de zâmbet fără expresie, de om distrat care se gândește parcă mereu la altceva decât la ceea ce se vorbește.*¹⁰ De această dată, prezentarea ne reține atenția din două puncte de vedere. Pe de o parte, pentru maturitatea cu care este realizată, pentru naratorul-copil, ceea ce subliniază

⁹ *Își lipi o barbă căruntă tăiată exact în felul în care o purta bătrânul; își puse o perucă cu păr alb și lung pe cap și-și făcu zbârcituri pe față. Apoi își îmbrăcă un costum închis și înfipse un ac cu o piatră prețioasă în cravată.* Alexandru George, *Dimineața devreme*, pag. 33.

¹⁰ *Idem*, pag. 40.

conturul umbrei autorului. Descoperim aici o amară ironie pentru cei fericiți cu duhul, aproape sub forma prefigurării unui avantaj, ca și cum nebunia are valențele ei, să te îndepărteze de răul lumesc. Cumva, și o invitație voalată spre un atare comportament, pe care bine ar fi dacă și l-ar putea însuși cei, să zicem normali. Pe de altă parte, este admirabilă concordanța dintre aspectul vestimentar și intuirea psihicului cel puțin zdruncinat al adolescentului. În plus, Mielu nu este un renegeat, ci acceptat ca fiind altfel, pentru că nu face niciun rău și poate tocmai de aceea naște invidii pentru nonșalanța sa. La nivel general, dacă privim toate tușele și grafica literară ale lui Alexandru George, remarcăm nevoia de picaresc sau măcar de culoare, într-o pânză portretistică până atunci cuminte și nespectaculoasă. Adulții nu prea contează? Nu în prima narațiune. Așadar, un alt echilibru gustat, cel al povestirii secundare, care se ocupă exclusiv de lumea matură și, după cum s-a văzut, nu tocmai mândră de ceea ce este capabilă să facă, atâta vreme cât se investighează o crimă (iar dincolo, se pregătește un război).

Rareori ne este dat la Alexandru George să descoperim arta portretistică feminină, aplicată unui copil, de aceea nu trebuie să ratăm ocazia să o analizăm. Spre deziluzia cititorului doritor de cancan, includerea unui personaj feminin este absolut întâmplătoare și lucrurile nu evoluează precum în romanele lui Mark Twain, deși ne-am fi așteptat, fie și de dragul diversității. Gaby, nepoata coanei Frusinica, fiică de preot, nu este nici pe departe o Becky capabilă să sucească mințile străjerului de București, după modelul lui Tom Sawyer. Întâlnirea întâmplătoare a copiilor nu are nici măcar darul de a naște vreo iubire platonice, ceea ce spune mult despre preocupările mult mai serioase ale copiilor de 13-14 ani din România acelor vremuri, mult mai preocupați să sape gropi prin grădini cu pumnalul de mohican sau să-și procure pe bani frumoși alte numere ale periodicului polițist Excentric-club. Când îl privește pe George, este foarte posibil ca vârsta la care a scris romanul, 57 de ani, să-l fi împiedicat să se transpună total în pielea personajului de vârstă școlară și să fi omis pur și simplu acest aspect. O ipoteză. Nu uită, totuși, să fie ironic, atunci când, probabil în conformitate cu uzanțele oricărei vizite, în care adulții trebuiau să se mândrească cu odraslele, fetița nu comunică efectiv cu oaspeții, dar se primenește spre a-i primi cuviincios și, vai, le interpretează cu patos un cântec patriotic, atât de bine învățat la școală.

Chiar și detaliile fizice și vestimentare nu-i rețin atenția băiatului decât în măsura în care poate face o comparație cu cele eventual similare din București, adică, practic, nu-i trezesc nicio emoție prioritar erotică. Din contră, finalul portretului punctează aspectul negativ, chiar dacă este

însoțit de o scuză politicoasă, dar modul în care completarea este realizată nu seamănă deloc cu cea avantajoasă ori chiar provocatoare, pe care ar fi văzut-o ochii lui Huck sau Tom¹¹: *Când a reapărut, avea pe ea fusta albastră de străjer și pantofi și ciorapi albi în picioare. În locul cămășii reglementare, cu buzunare, epoleți și nasturi aurii, era îmbrăcată cu o ie țărănească fără nasturi și guler. Avea însă la gât o cravată obișnuită strânsă într-un nod lejer; nu însă așa cum o aveam noi cei din București, ci gri cu albastru, așa cum îi vedeam pe toți străjerii din regiune că poartă. Se spălase pe față desigur și se pieptănase, adunându-și părul cu o agrafă. Numai degetele de la mâini îi rămăseseră murdare: erau negre din cauza nucilor crude pe care le descojise pesemne până la venirea noastră.* De remarcat obiceiul rural, acela de a purta costum popular, ia, dar și mândria de a avea o parte din costumul de străjer (precum pionierii în perioada comunistă), fie din patriotism (tot costum de străjer purta și personajul-narator), fie pentru că așa se cuvenea sau fiindcă era - pentru acea vârstă, când părinții nu aveau de ce să investească prea mult în hainele unor copii în creștere - singura variantă elegantă, acceptată de oricine.

În fine, după prima treime a cărții, lucrurile încep să capete contur, la început ca o bombă dezamorsată și sub forma unei știri trecute în plan secundar, probabil pentru a nu crea panică: *...izbucnise războiul... Anglia și Franța au declarat război Germaniei...* Vestea are rolul de a-l ancora pe cititor în realitate și să trăiască preț de câteva clipe impresia de jurnal citit, de memorii ale unui copil scrise la maturitate, nu de roman inspirat dintr-un cotidian posibil. Pentru întregirea monografiei timpului, pe care de altfel am invocat-o deseori, și din considerentul prefigurării unui jurnal, nu lipsește persiflarea delicată a autorului: *Războiul îl anunțau, de fapt, în termeni foarte succinți, ca pe o știre oarecare; toate gazetele păreau preocupate mai cu seamă de alte lucruri și articole de pe prima pagină...*¹² Totuși, oarecum în consens cu practica oficială a acelor vremuri, nici autorul nu pare profund interesat de evenimentul în sine, tratându-l ca pe un subiect ce merită atenția, dar nevădind preocupare sinceră, implicare emoțională, cu atât mai puțin patimă sau temeri acerbe. Nu știm dacă acesta era un punct de vedere unanim în țară, la acel moment dat (să nu uităm că Alexandru George a fost martorul direct al Celui de-al doilea Război Mondial) propriu adulților sau copiilor. Ceea ce rămâne clar, iar pentru noi, cei de astăzi,

¹¹ Invocăm personajele din cele două tomuri de *Aventuri...* semnate de scriitorul american Mark Twain, tocmai pentru că scriitorul român îi citează și, într-o oarecare măsură, voluntar sau nu, se raportează la ei (în ediția romanului pe care îl analizăm, la pag. 40).

¹² Idem, pag. 49.

fiesc – în comparație și cu un eventual comportament al nostru în situații similare – este reacția unanimă a oamenilor, motivată de plăcere în necunoaștință de cauză, de a-și da oricine cu părerea, de a se afilia unor tabere – nemții ori englezii, dar și de a dovedi o încredere neștirbită în steaua norocoasă a poporului român...

A doua jumătate a cărții trenează și creează impresia unei lungi pregătiri pentru altceva, din păcate, gând care nu s-a dovedit a fi concretizat. Sunt pagini aproape inutile, în care nu prea îl recunoaștem pe circumspectul George, dar există premise spre a le considera utile pentru completarea unui întreg. De pildă, prea numeroasele glume transcrise din ziare ale timpului, care nu au nicio legătură cu subiectul cărții și care nici nu cadrează cu seriozitatea războiului anunțat. Sau poate tocmai de aceea. Tot un soi de sarcasm incipient, care să distragă atenția. Pe de altă parte, la o lectură atentă a acestora, nici nu ai certitudinea că sunt selectate din sumarul jurnalistic interbelic, părănd mult prea contemporane scriitorului. Exemplificare aleatoriu aleasă: *De ce se spune limba maternă și niciodată limba paternă? Pentru că bărbatul n-a putut vorbi niciodată, cât timp i-a trăit nevasta*. Altminteri, sunt părți de capitol, printre foarte puținele, care dovedesc umorul lui Alexandru George. Nu unul direct, ci unul fabricat, preluat, dar inclus totuși într-o lucrare, care nu are pretenția de a fi una cu încărcătură psihologică ori filozofică. Și acesta poate fi un răspuns pentru întrebarea noastră. Același subterfugiu, al căutării prin gazete, cu scopul satisfacerii preaplinului de umor necesar, îl determină pe micul narator să dea glas unei știri aparent triste, cea conform căreia *la Paris, în Jardin d'Acclimatation, a încetat din viață în vârstă de aproape 150 de ani, un personaj cunoscut și iubit de toți parizienii, papagalul Mareșalului Massena*¹³. Și nu ne putem abține să nu ne gândim de ce le ardea francezilor, când tocmai făcuseră alianță cu rivalii de secole, englezii, și mai declaraseră și război partenerilor fideli, în istorie, nemții. Despre papagali, care va să zică. Este clar că orice capitol în care nu apare povestea în ramă, care îl are în centrul atenției pe Stuart, pe frumoasa Valerie, iubita nevinovatului acuzat Artur - oricât de șubredă e intriga construită a foilor polițiste-, pălește în dinamism și în carismă. Și, pe când urzeala simplă a narațiunii secundare se consumă într-un happy-end, cu eliberarea nepotului dispărutului, evident grație intervenției miraculoase a lui Stuart (care găsisese de la prima căutare corpul neînsuflețit al celui dispărut, într-o grotă vizitată zilnic de nenumărați turiști - ! -, dar care se luptase ca un cavaler neînfricat cu membrii unei

¹³ Idem, pag. 55-56

temute bande, adevărații asasini) și cu plecarea fericită în America a tuturor tinerilor (Valerie și Artur, evident, spre a trăi fericiți până la adânci bătrâneți), în Pucioasa încep să se facă simulări de război, ...*în mijlocul parcului*, ce-i drept, cu angajarea unor pompieri profesioniști (mai erau și alții atunci?), chemați să stingă flăcările ce vor fi cuprins o baracă, în urma aruncării unei bombe...

Așadar, narațiunea principală continuă, susține cartea până la final. În căutare de alte subiecte care să țină loc de paralelismul cu care ne obișnuisem - deși bine ar fi fost, și pentru o formă riguroasă a romanului, și pentru cointeresarea permanentă a cititorului, ca ambele fire epice să meargă cooperant până la sfârșit -, survin alte pagini care trec drept mediocre, în comparație cu subiectul din *Excentric-club*, dar relativ superioare glumelor de gazetă. Ne apar ridicole și inutile practicile unui profesor King, un fel de Ioseffini contemporan, care își subjugă până la lacrimi audiența, ca la circ, într-un spectacol pe bani, cu numere de magie similare celor de astăzi. Și pretextul care i-a condus pe naratorul-personaj și pe mama sa către King, din dorința declarată de a-l cunoaște personal, este unul pueril: o vecină, doamna Cateluța, voia să afle prin altfel de practici decât cele firești, mai bine zis, printr-un fel de magie, dacă pretendentul la mâna fiicei sale este demn de aceasta. Și paginile atipice pentru Alexandru George, cu glume ieftine, continuă, dar sunt introduse, aproape întâmplător, unele vești mai demne de luat în seamă, cum ar fi plecarea precipitată și neanunțată a familiei lui Coty la București, care, citite printre rânduri, alimentează seriozitatea apropierii deflagrației mondiale.

Ne mai reține atenția un episod produs în timpul șederii băiatului, care are harul de a caracteriza oarecum copilul român, în genere, pentru că, vom vedea, cel de atunci seamănă izbitor cu cel de astăzi. Și deloc cu alții, de aiurea. Un grup de familii poloneze se refugiaseră temporar la Pucioasa. Copiii lor nu socializau cu ai noștri, dar, dovedindu-se în jocurile lor foarte buni fotbaliști, au fost invitați să desfășoare o partidă amicală, de către cei din grupul de prieteni ai naratorului-personaj. Pe lângă faptul că meciul era total inegal, dovedind priceperea leșilor și lipsa de antrenament a românilor, el are și hazul său. Spiridon, de pildă, în totală necunoștință de cauză, își asumă rolul de portar, dar primește goluri, întrucât pleacă mereu din poartă - spre consternarea impacientatului Coty - pentru că el vrea să joace, nu să stea. Apoi, ca și cum rușinea pierderii pe teren propriu nu era de ajuns, balonul rămâne suspendat într-un pom, din vina alor noștri, iar aparent nebunul Mielu, singurul dovedit capabil să îl dea jos - prin aruncare cu pietre ori prin cățărare - devine brusc negustor inteligent, cerându-le în schimb polonezilor niște bretele

pentru pantaloni (ne reamintim portretul său inițial, când aflăm că nu avea decât o bretea). Bineînțeles că oaspeții, după ce se descurcă în limba germană (!) cu bucureșteanul-narator, găsesc propria soluție – o prăjină, se rezolvă situația și, prin reacție colectivă, își declară consternarea pentru lipsa de educație a alor noștri (de fapt, a lui Tralala, fiindcă ceilalți nu partizau și încercau un profund sentiment de rușine națională). Noi spunem că uitaseră să fie copii, și ei anticipând tragedia lor națională: *Fără să-și ia rămas bun de la noi, fără să întoarcă măcar privirea, polonezii se făcură nevăzuți în curtea lor, dincolo de gard, în secunde următoare...*¹⁴ Spre final, naratorul revine asupra destinului acestor străini și înstrăinați, comunicându-ne că au părăsit treptat țara noastră, unii înaintea declanșării războiului propriu-zis, alții după finalizarea acestuia. Și strecoară, în contrabalans, cu ciudă copilărească pentru meciul pierdut, o amară ironie: *În schimb, șeful statului lor și-a găsit sfârșitul curând pe teritoriul României. A fost o întâmplare, un accident, care nu îngăduia nicio ipoteză de felul celor care se făcuseră cu ocazia vizitelor fatale ale suveranilor britanici în Franța. Nu, murise pur și simplu, dacă mi-e îngăduit să folosesc acest cuvânt.*¹⁵ Tot în pregătirea atmosferei care a dominat crâncena conflagrație, protagonistul nu îl uită pe Raul, un amic evreu, care stă ascuns, pe care îl vede rareori pe înserat, de teama celor care voiau să îl bată. Se prefigurează deja antisemitismul, care, raportat la jocurile copilăriei, chiar se dovedește că nu are nicio noimă. Mai târziu, apar considerații proprii cu caracter politic, fiind reamintiți Hitler și Mussolini și consemnându-se răul pe care primul i l-a făcut iubitei Germanii, mai mult decât cel adus altor țări, precum Franța, de exemplu. Totuși, Alexandru George nu este vehement și nu își propune să înfiereze regimul fascist, fie din atașament pentru Germania, o țară pe care a evocat-o generos în alte scrieri (*Oameni și umbre...*), fie din bun simț, lăsând subiectul pe mâna specialiștilor.

Ultimele pagini efective ale cărții sunt cumva rupte de realitatea facilă a celorlalte, odată cu invocarea unor nume precum Bergson, Taine, Spengler și, nu în ultimul rând, Proust. Amprenta filozofică împrumutată sfârșitului este excelentă, dar se pierde în complicitatea relativă a celor 174 de pagini care îl preced și nu își găsește justificarea. Apelul la adevăr, care dă nota de final a volumului, oarecum prin contrazicerea lui Proust, ne amintește de formația riguroasă a lui George, dovedită mai ales în postura de critic, dar și de veleitățile sale de romancier redutabil. Ce-i drept, poate nu foarte bine dovedite în această scriere (altminteri foarte

¹⁴ Idem, pag. 104

¹⁵ Idem, pag. 158

plăcută lecturii), în care, indirect, suntem tentați să ne reamintim de propria-i asemănare (realizată cu o altă ocazie) cu scriitorul Camil Petrescu. Final pe măsură, cu o mărturisire a lui Alexandru George, selectată dintr-un interviu acordat domnului Daniel Cristea-Enache¹⁶: *Camil Petrescu este doar unul dintre cei care au exercitat asupra mea o influență formativă... Numai că spiritul meu disociativ m-a făcut să descopăr că proustianismul autorului lui Danton e mult mai contestabil decât se crede... Linia pe care am urmat-o a fost aceea a romanului dizlocat, chiar liric (ceea ce lui E. Lovinescu i se părea detestabil, iar G. Călinescu socotea că e o contradicție în termeni), confesiv de-a dreptul, eventual chiar autoscopic...*

Bibliografie

1. Boldea, Iulian, *Vârstele criticii*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.
2. Cărtărescu Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999.
3. Cistelean Alexandru, *15 dialoguri critice*, Editura Aula, Brașov, 2007.
4. George, Alexandru, *Dimineața devreme*, Editura Cartea Românească, București, 1987.
5. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
6. Petraș, Irina, *Panorama criticii literare românești*, Casa Cărții de Știință, Cluj, 2001.
7. Ștefănescu, Dorin, *Hermeneutica sensului*, Editura Cartea Românească, 1994.

¹⁶ Daniel Cristea-Enache, interviu realizat cu Alexandru George, *Nu discut cartea, ci tratez subiectul ei*, în Atelier LiterNet, 31.10.2003.